

Налукова Н. І.

к.е.н., доцент

*кафедра фінансів суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільський національний економічний університет*

МЕТОДИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У ефективному управлінні нематеріальними активами однією із основних позицій є визначення їх вартості. Науковці та практики єдині у тому, що вартість нематеріальних активів формується через використання інтелектуальних чи юридичних прав, і від цінності, яку вони додають до інших активів. У практиці управління нематеріальними активами існує декілька підходів до оцінки їх вартості і найпоширенішими серед них є витратний, доходний та порівняльний.

Під час здійснення оцінки нематеріальних активів за витратним підходом розраховується вартість витрат, що були понесенні під час його створення, або необхідних для його відтворення чи заміщення.

Доходний підхід передбачає, що у процесі проведення оцінки здійснюється розрахунок вартості нематеріального активу, при цьому враховуються майбутні вигоди, які можуть бути отримані при його використанні. Доходний підхід застосовується для оцінки нематеріальних активів у випадку, коли можливо визначити розмір доходу, що отримує або може отримувати юридична чи фізична особа від використання таких активів. Особливістю даного підходу є те, що його можна застосовувати у разі наявності достатнього обсягу достовірної інформації про ціни на ринку об'єктів, характеристики яких є подібними до характеристик оцінюваного об'єкту, та умови договорів щодо розпорядження майновими правами на такі об'єкти.

У разі застосування порівняльного підходу до оцінки нематеріальних активів подібність об'єктів визначається з урахуванням їх виду, сфери

застосування, економічних, функціональних та інших характеристик. Сукупність елементів порівняння формується з факторів, які впливають на вартість нематеріальних активів. До таких факторів, зокрема, належать галузь або сфера, в якій може використовуватись об'єкт нематеріальних активів; функціональні, споживчі, економічні та інші характеристики такого об'єкта.

Враховуючи рівень розвитку сучасного фондового ринку та недостатність ринкової інформації, на практиці, переважно використовується витратний метод, що базується на обліку витрат на придбання цих активів. Проте у межах витратного підходу важко визначити, наскільки витрати на створення чи відтворення об'єкту відображають ринкову вартість різних нематеріальних активів. Даний метод також не охоплює сукупні витрати підприємницької діяльності на розробку і розвиток технологій.

Порівняльний підхід не завжди застосовується до нематеріальних активів оскільки окремі їх об'єкти є рідкісними. Також існують об'єкти, до яких нелегко підібрати аналоги. Доходний підхід, заснований на доходах, які очікує отримати власник об'єкту оцінки, може використовуватись при оцінці нематеріальних активів, та все ж таки вірним вважаємо такий висновок: враховуючи специфіку нематеріальних активів та складність здійснення їх точної оцінки, оптимальним є комбінування зазначених вище трьох методичних підходів.

У вітчизняному законодавстві розрізняють такі види оціненої вартості нематеріальних активів як первісна, справедлива та переоцінена. Відмітимо, що первісна оцінка при придбанні за грошові кошти або їх еквіваленти є найлегшою. За такої ситуації до первісної вартості придбаного нематеріального активу включають ціну придбання, мито, непрямі податки, що не підлягають відшкодуванню, та інші витрати безпосередньо пов'язані з придбанням об'єкта та доведення його до стану, придатного для використання за призначенням. Якщо одночасно купують кілька нематеріальних активів, вартість кожного з яких не виділена, то розподіл вартості здійснюють виходячи з їх справедливої оцінки. Якщо нематеріальний актив отриманий в обмін на подібний об'єкт, то

його первісна вартість дорівнює залишковій вартості переданого активу. Але у разі перевищення залишкової вартості справедливою, нематеріальний актив оцінюється за справедливою вартістю, а різниця включається до фінансових результатів звітного періоду. Якщо нематеріальний актив обмінюється на неподібний об'єкт, то його вартість визначається за справедливою вартістю переданого об'єкта, що збільшується або зменшується на суму грошових коштів та їх еквівалентів, отриману під час обміну. При безоплатному отриманні нематеріальний актив оцінюється за справедливою вартістю з урахуванням таких самих витрат, як і при придбанні власними силами. При об'єднанні чи розподілі підприємств нематеріальні активи також оцінюються за справедливою вартістю, але у другому випадку, сума розподіляється пропорційно вартості кожного об'єкта, що переходить у власність того чи іншого підприємства.

Варто відзначити те, що у вітчизняних стандартах обліку зазначені лише випадки, коли оцінка повинна здійснюватися за справедливою вартістю, тобто згідно суми, за якою може бути здійснений обмін активу чи оплата зобов'язань у результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. У відповідності з вимогами стандартів справедливої оцінки активів, зокрема і нематеріальних, варто застосовувати для отримання достовірної та справедливої інформації про їх оцінену та переоцінену вартість.

Таким чином, на основі вищеописаного робимо такі висновки: 1) для здійснення оцінки нематеріальних активів застосовують такі оціночні підходи: дохідний, витратний, порівняльний, проте на законодавчому рівні не визначено методу, за яким необхідно оцінювати; 2) у господарській діяльності частіше проводиться оцінка нематеріальних активів за справедливою вартістю, проте відсутні чіткі інструкції стосовно застосування даного виду оцінки.